

<https://sanad.iau.ir/Journal/jcdepr/Article/1130583>

بررسی عوامل اثرگذار بر راهبردهای نظام جامع فرهنگی- تربیتی در دانشگاه فرهنگیان

فاطمه صغری مومنیان شه‌میری^۱، سیده عصمت رسولی^۲، لادن سلیمی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۳۰

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی عوامل اثرگذار بر راهبردهای نظام جامع فرهنگی- تربیتی در دانشگاه فرهنگیان انجام شده است. عوامل مؤثر بر راهبردهای نظام جامع فرهنگی- تربیتی از دیدگاه کارشناسان فرهنگی دانشگاه شناسایی و دسته‌بندی شدند. جامعه آماری تمامی کارشناسان فرهنگی پردیس‌ها و مراکز دانشگاه فرهنگیان سراسر کشور، حدود ۱۲۶ نفر می‌باشند. که تعداد ۷۴ نفر در فرایند پاسخگویی به پرسشنامه شرکت نمودند. داده‌ها با استفاده از پیش فرض‌های آزمون‌های پارامتریک مانند حجم نمونه، نرمال بودن تک متغیره و چندمتغیره، عدم هم‌خطی چندگانه و خطی بودن رابطه متغیرها با آزمون‌های مناسب بررسی شد. در سطح استنباطی، همبستگی زوجی متغیرها با آزمون همبستگی پیرسون و نرم‌افزار spss26 تجزیه و تحلیل شدند. نتایج آزمون همبستگی پیرسون به‌منظور سنجش رابطه زوجی یا دوجه‌دوی متغیرها نشان داد رابطه معنی‌داری بین تمامی متغیرها یعنی شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و راهبردها با متغیر وابسته پیامدها مشاهده شد و همچنین مطابق یافته‌های پژوهش، تمامی متغیرهای پژوهش از نظر پاسخگویان میانگینی نسبتاً زیاد داشتند که نشان از موافقت نسبی پاسخگویان با تمامی متغیرها بود. دامنه میانگین متغیرها از حداقل ۴/۱۶ برای مؤلفه نحوه جذب دانشجو معلم تا حداکثر ۴/۵۷ برای متغیر راهبردها به دست آمد.

واژگان کلیدی: راهبردهای نظام جامع فرهنگی- تربیتی، کارشناسان فرهنگی، پرورش و تربیت معلم، دانشگاه فرهنگیان.

۱- دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. fatemeh_momenian@yahoo.com

۲- استادیار گروه علوم تربیتی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران (نویسنده مسئول). Esmatrasoli@yahoo.com

۳- استادیار گروه علوم تربیتی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. E.S.ladan@yahoo.com

مقدمه

برنامه‌های خود را بر اساس آن طراحی کرده‌اند. در کشور ایران معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور به‌عنوان یکی از متولیان حوزه فرهنگ کشور، عزم خود را جزم نموده است تا با برنامه‌ریزی دقیق فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی و مدیریت اوقات فراغت آن‌ها مروج توأمان علم و ایمان در محیط دانشگاهی باشد (حجازی، ۱۴۰۰). برنامه‌ریزی فرهنگی یکی از ابزارهای تکامل علمی و توسعه فرهنگی در هر جامعه است (کریمیان، صفایی‌اصل، ۱۴۰۰). یکی از عوامل در جهت ارتقای روابط اجتماعی و پرورش ذوق و استعدادها، فعالیت‌های فوق‌برنامه و فرهنگی است که برای افراد با علایق متفاوت طراحی می‌گردد. این فعالیت‌ها در دانشگاه که یک‌نهاد علمی-فرهنگی است، می‌تواند در تربیت عمومی و تقویت ابعاد اخلاقی، اقتصادی، عقلانی، مهارتی و عاطفی و اجتماعی نقش ایفا کند (عابدی، ۱۳۹۶). فعالیت‌های فرهنگی مجموعه تلاش‌هایی است که در جهت دستیابی به اهداف ساحت‌های نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران در مراکز آموزشی، خارج از برنامه درسی رسمی صورت می‌گیرد (توسلی و تقی‌پور، ۱۳۹۵). دانشگاه فرهنگیان به‌عنوان یک دانشگاه سازمانی وابسته به وزارت آموزش و پرورش، از سال ۱۳۹۰ وظیفه تأمین و توانمندسازی معلمان را به عهده دارد. دانشجو معلمانی که در این دانشگاه تحصیل می‌کنند علاوه بر کسب شایستگی‌ها که در برنامه رسمی آمده، می‌توانند مطابق معیارهای نظام تعلیم و تربیت ایران به انجام فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی پرداخته و اهداف برخی از ساحت‌های شش‌گانه سند تحول را پیگیری نمایند (حجازی، ۱۴۰۰). یکی از برنامه‌های فرهنگی دانشگاه فرهنگیان، نظام‌نامه فرهنگی-تربیتی است که با استناد به اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، سند اسلامی شدن دانشگاه و سند راهبردی دانشگاه در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴، از سال ۱۳۹۸، در دانشگاه فرهنگیان در حال اجرای آزمایشی است. اجرای نظام‌نامه فرهنگی-تربیتی دانشگاه بر اساس مستندات مندرج در بخشنامه (شیوه‌نامه اجرایی) شماره ۵۰۰۰۰/۶۳۶۳/۱۰۰ مورخ ۹ مهر ۹۸ به استفاده از ظرفیت ۳ ساعت فرهنگی برای این آموزش‌ها بیان شده است. نظام‌نامه فرهنگی-تربیتی، دستورالعملی است بر اساس برنامه‌های درسی غیررسمی اشاره‌شده در سند تحول، که چگونگی تهیه، تصویب، اجرا و ارزیابی مجموعه اقدامات و

فرهنگ مجموعه پیچیده‌ای است که شامل معتقدات، هنرها، صنایع، فنون، اخلاق، قوانین، سنن و بالاخره تمام عادات و رفتار و ضوابطی است که فرد به‌عنوان عضو جامعه خود فرامی‌گیرد (اخوان و دیگران، ۱۴۰۳). دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی هر جامعه معرف و مبین بالاترین سطح تفکر و تربیت آن جامعه محسوب می‌شوند و اصول جهان‌بینی و نظام اعتقادی و ارزشی جامعه را در خود متجلی می‌سازند و با تربیت متفکران و دانشمندان و مدیران آینده در جهت بخشیدن به حرکت‌های گوناگون فکری، اعتقادی، فرهنگی و سیاسی جامعه مؤثر واقع می‌شوند (سند دانشگاه اسلامی، ۱۳۹۲). در اندیشه اجتماعی امام خمینی (ره) دانشگاه مرکز تحولات است و از دانشگاه، سعادت و شقاوت یک جامعه مشخص می‌شود. یکی از حوزه‌های بسیار مهم در نظام آموزش عالی هر کشوری نظام تربیت معلم است. تربیت معلم نقش حیاتی در اصلاح و تقویت بنیادهای توسعه کشورهای مختلف دنیا ایفا می‌کند (حسینی و همکاران، ۱۴۰۲). نیازهای متنوع دانش‌آموزان و نیازهای برخاسته از شرایط خاص فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و غیره در ابعاد محلی، ملی و بین‌المللی، نظام‌های آموزشی را با چالش‌های جدی مواجه نموده و هر کشور با توجه به رویکردهای حاکم بر نظام برنامه‌ریزی درسی و آموزشی با شیوه‌های متفاوت به دنبال تدابیر مناسب برای مواجهه با چالش‌ها می‌باشد (حسینی و همکاران، ۱۴۰۲). آموزش عالی در قرن بیست و یکم در بعد فرهنگی با چالش‌هایی از جمله چالش سنت و تجدد، هویت، اوقات فراغت و خرده‌فرهنگ‌ها، جهانی‌شدن و تهاجم فرهنگی، مشارکت‌جویی، جامعه‌پذیری و اشتغال روبه‌روست (امیریان‌زاده و فرزانه، ۱۳۹۵). پس از نظام آموزش و پرورش، دانشگاه ابزاری دیگر برای انتقال ارزش‌ها و هنجارها به نسل جوان است. بدیهی است فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی رایج دانشگاه‌ها و انتظاراتی که در این قالب‌ها از دانشجویان وجود دارد، نمی‌تواند برای دستیابی به تمامی جنبه‌های رشد راهگشا باشد، بلکه در کنار این‌ها، یک فعالیت، نگرش و بُعد دیگر نیز لازم می‌آید که به‌طور قطع، همان فعالیت‌های فرهنگی دانشجویان است (صادقی و همکاران، ۱۴۰۱). در نظام تربیت معلم اغلب کشورها زمانی را برای انجام فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی به‌صورت اختیاری و آگاهانه برای حضور دانشجو معلمان در کلاس‌های درس و مدرسه در نظر گرفته‌اند و

توضیح داده است. از دیگر منابع مکتوب، کتاب «بررسی وضع تربیت‌معلم دوره ابتدایی» است که از سوی گروه‌های آموزش‌های عمومی و حرفه‌ای (۱۳۵۴) تهیه و تدوین شده است و در آن، آمار بسیار دقیقی از تعداد مراکز تربیت‌معلم و تعداد دانشجویان و اساتید دوره ابتدایی از سال تأسیس دارالمعلمین تا سپاه دانش ارائه شده است. کتاب احمد صافی (۱۳۹۱) با عنوان «تربیت‌معلم در ایران، ژاپن، مالزی، آلمان، انگلستان، هند و پاکستان» به تحولات تاریخی تربیت‌معلم در ایران پرداخته و به مقایسه تربیت‌معلم در ایران و کشورهای دیگر اشاره کرده است (محمدی، ۱۳۹۹).

کتاب‌های جدیدی که در این رابطه منتشر شده است: با عنوان «اسناد تاریخی تربیت‌معلم در ایران» در ۵ جلد، نوشته یوسفی‌فر و محمدی (۱۴۰۲)؛ «مدل‌های تاریخی تربیت‌معلم دوره ابتدایی در ایران» (از دارالمعلمین تا دانشگاه فرهنگیان» نوشته محمدی (۱۴۰۲) و کتاب دیگر «از تربیت‌معلم تا دانشگاه فرهنگیان» نوشته روزبهانی (۱۴۰۱) است. محبوبی اردکانی در بررسی تاریخی «مؤسسات تمدنی جدید در ایران»، مدرسه «دارالفنون» را مبدأ شکل‌گیری نیازی جدی برای تربیت‌معلم به‌عنوان یکی از نهادهای تمدنی جدید در ایران می‌شناسد. تلاش برای تأمین معلم از طریق دعوت از «خارجی» ها، اعزام افرادی خاص به «فرنگ» از زمان عباس میرزا که با عزمی راسخ‌تر دنبال شد، ادامه تأسیس مدارس در راستای پاسخگویی به نیازهای واقعی جامعه آن زمان و بسیاری موارد دیگر، همگی به ایجاد دغدغه‌ای واقعی برای تربیت‌معلم انجامید (گویا و غلام‌آزاد، ۱۳۹۸).

فرهنگ

اصطلاح فرهنگ دارای معانی و مفاهیم متنوع است و در سیر تاریخی خود، معانی مختلفی را به خود گرفته است از جمله: ادب، تربیت، دانش، معرفت، مجموعه آداب‌ورسوم و آثار علمی و ادبی یک ملت، کتاب لغت، نیکویی، پرورش بزرگی، فضیلت، شکوهمندی، هنر، حکمت، شاخ درختی که زیرزمین خوابانند و بر آن خاک‌ریزند، و نیز تعلیم و تربیت، آموزش و پرورش، مکتب و ایدئولوژی (وبگاه ویکی فقه، ۱۴۰۲).

تربیت

تربیت یعنی برانگیختن استعدادها و قوای گوناگون انسان و پرورش آن، که باید با کوشش خود‌متربی توأم

برنامه‌ریزی‌های فرهنگی که بر مبنای آن دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان باید در طول چهار سال تحصیلی (کارشناسی پیوسته) برخی از مهارت‌های عمومی و تخصصی را برای تقویت و تکمیل هویت معلمی در قالب سه‌شاخه، مهارت‌های الزامی (پایه)، اختیاری و فوق‌برنامه فراگیرند را مشخص می‌نماید (شیوه‌نامه نظام‌نامه فرهنگی-تربیتی، ۱۳۹۸).

با توجه به ملاحظات بالا، پژوهشی که بتوان عیناً در این زمینه به آن استناد کرد یافت نشد بنابراین پژوهش ذیل درصدد هستند تا چارچوب و خلاء موجود را برای محققان مشهود سازند و به بررسی عوامل اثرگذار بر راهبردهای نظام جامع فرهنگی-تربیتی در دانشگاه فرهنگیان بپردازد؟

ادبیات نظری پژوهش

تاریخچه دانشگاه فرهنگیان

تربیت‌معلم مقوله‌ای جدید در سازمان تعلیم و تربیت ایران و با پیشینه‌ای صدساله است؛ که تا به امروز تغییرات و تحولات بسیاری در ساختار و عملکرد آن رخ داده است. ابتدا این سازمان در قالب دو مرکز دارالمعلمین و دارالمعلمیات پایه‌گذاری (۱۳۹۷ش) شد و در دهه‌های بعد بنا به تغییر شرایط اجتماعی و فرهنگی، تحولات گسترده‌ای را از سر گذراند و در دوره‌های مختلف با اسم‌هایی چون دانشسراها، مراکز تربیت‌معلم، مرکز آموزش عالی فرهنگیان، دانشگاه تربیت‌معلم، آموزش عالی پیامبر اعظم (ص) و در نهایت دانشگاه فرهنگیان نامیده شده است (یوسفی‌فر، محمدی، ۱۴۰۲). نظام تربیت‌معلم ایران در دوره صدساله خود تحولات فراوانی یافته است. کتاب‌ها و مقالاتی که به تاریخ نظام تربیت‌معلم در ایران پرداخته‌اند، بسیار اندک است (محمدی، ۱۴۰۲). کتاب‌های منتشر شده در این زمینه، عبارت‌اند از «تاریخ تربیت‌معلم در ایران» نوشته مشایخی (۱۳۵۵). این کتاب گزارشی از تاریخ تربیت‌معلم از دارالفنون تا سپاه دانش است. نویسنده در این کتاب به سیر تاریخی تربیت‌معلم پرداخته و در این گزارش تاریخی، مدل‌های مختلف تربیت‌معلم در ایران را به‌اختصار توضیح داده است. کتاب دیگر، کتاب «سیر تحول و گسترش تربیت‌معلم در ایران» نوشته خوی‌نژاد (۱۳۵۵) است؛ که به تاریخ تربیت‌معلم از دارالمعلمین تا دانشگاه تربیت‌معلم پرداخته است و تحولات تربیت‌معلم و مدل‌های مختلف تربیت‌معلم دوره ابتدایی و متوسطه را

مبتنی بر تحول و بهسازی مهارت‌های فرهنگی-تربیتی دانشجوی معلمان طراحی و تدوین شده است و هدف کلی آن تربیت معلم تراز انقلاب اسلامی است (شیوه‌نامه نظام‌نامه فرهنگی-تربیتی، ۱۳۸۹).

ضرورت و جایگاه دانشگاه فرهنگیان

مقام معظم رهبری و اسناد بالادستی نظام تعلیم و تربیت، تأکیدات بسیاری در زمینه اهمیت دانشگاه فرهنگیان دارند (نظام‌نامه فرهنگی-تربیتی، ۱۳۹۸). حضور رهبر معظم انقلاب اسلامی در پردیس نسیمیه تهران در هفته بزرگداشت مقام معلم در ابتدای سال ۱۳۹۷ نقطه عطفی در حمایت ایشان از مقام معلم و ارزش تعلیم و تربیت و توسعه کمی و کیفی نظام تربیت معلم و دانشگاه فرهنگیان است. حمایت همه‌جانبه ایشان از توسعه آموزش و پرورش، خصوصاً تقویت جدی دانشگاه فرهنگیان جهت تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران (بختیاری، احمدی، ۱۳۹۸). و تأکید فراوان بر این‌که، مسیر عبور معلم و ورودش به آموزش و پرورش صرفاً از دانشگاه فرهنگیان و دانشگاه شهید رجایی باشد بسیار قابل توجه است (وبگاه دانشگاه فرهنگیان).

ضرورت تربیت معلمان شایسته و متعهد بر کسی پوشیده نیست. در نظام جمهوری اسلامی به خاطر اهداف تعلیم و تربیت، تربیت معلمان در تراز جمهوری اسلامی اهمیت دوچندان دارد. دانشگاه فرهنگیان به‌مثابه نهاد اصلی تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران، مسئولیت فراهم آوردن زمینه‌های مناسب تکوین و تعالی هویت حرفه‌ای معلمان را ضمن توجه به اعتلای هویت انسانی، اسلامی-انقلابی و ایرانی ایشان بر اساس نظام معیار اسلامی بر عهده دارد. به‌طورکلی و بنا بر آنچه ذکر گردید، استمرار و بقای هر جامعه‌ای مستلزم آن است که مجموعه باورها، ارزش‌ها، دانش‌ها و مهارت‌های آن به نسل‌های جدید منتقل شود و وسیله این انتقال آموزش و پرورش است و معلمان رکن مهم آموزش و پرورش و عامل اصلی انتخاب و انتقال عناصر فرهنگی و دستاوردهای علمی و فنی و تجارب بشری به نسل جدید هستند. معلمان هستند که نسل‌ها را به هم پیوند می‌دهند و فرهنگ جامعه را حفظ و در صورت نیاز اصلاح می‌کنند و تکامل می‌بخشند و رابط محصلان و جامعه هستند و به رفتار آن‌ها شکل می‌دهند و افراد موردنیاز جامعه را تربیت می‌کنند. با توجه به نقش حساس و سرنوشت‌ساز حرفه

شود تا به منتهای کمال نسبی خود (به میزان توانایی) برسد (حجتی، ۱۴۰۲). بر اساس دیدگاه اسلامی، تربیت عبارت است از فرایند تعاملی زمینه‌ساز تکوین و تعالی پیوسته هویت متربیان، به صورتی یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی، به‌منظور هدایت ایشان در مسیر آماده شدن جهت تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد (اخوان و دیگران، ۱۴۰۳).

دانشگاه فرهنگیان

دانشگاه فرهنگیان، دانشگاهی برای تأمین، تربیت و توانمندسازی منابع انسانی وزارت آموزش و پرورش، پیشرو در آموزش، پژوهش، تولید و ترویج علم نافع مورد نیاز آموزش و پرورش، سرآمد در آموزش و شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی تربیت محور، توانمند در بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی و تربیتی در انجام مأموریت‌ها مبتنی بر معیارهای نظام اسلامی، توانمند در زمینه‌سازی برای شکوفایی فطرت، استعدادها و شکل‌گیری هویت یکپارچه اسلامی- ایرانی- انقلابی دانشجوی معلمان، برخوردار از هیئت علمی و مدیران مؤمن، آراسته به فضائل اخلاق اسلامی، عامل به عمل صالح، تعالی‌جو، تحول‌آفرین و باورمند به جامعه عدل جهانی (جامعه مهدوی) (حاجی-زاده اناری، ۱۴۰۱). وابسته به وزارت آموزش و پرورش که طبق مفاد اساسنامه دانشگاه فرهنگیان و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی با ضوابط و مقررات وزارتین و آموزش و پرورش و علوم، تحقیقات و فن‌آوری و قوانین و مقررات مربوط اداره می‌شود (اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۰).

نظام‌نامه (نظام جامع) فرهنگی-تربیتی

نظام‌نامه (نظام جامع) فرهنگی-تربیتی دانشگاه فرهنگیان، سندی است بر اساس برنامه‌های درسی غیررسمی اشاره‌شده در سند تحول، که چگونگی تهیه، تصویب، اجرا و ارزیابی مجموعه اقدامات و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی که بر مبنای آن دانشجوی معلمان دانشگاه فرهنگیان باید در طول چهار سال تحصیلی (کارشناسی پیوسته) برخی از مهارت‌های عمومی و تخصصی را برای تقویت و تکمیل هویت معلمی در قالب سه‌شاخه مهارت‌های الزامی (پایه)، اختیاری و فوق‌برنامه فراگیرند را، مشخص می‌نماید. این برنامه به‌منظور تعیین تکالیف، ایجاد هماهنگی، هم‌راستایی و ایجاد وحدت رویه در برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌های فرهنگی-تربیتی در تمامی ارکان و بخش‌های ستادی دانشگاه فرهنگیان

مهارت‌های موردنیاز دانشجو معلمان در دوره ۴ ساله یا ۳ ساله کارشناسی در سه عنوان ذیل دسته‌بندی می‌شوند؛

مهارت‌های آموزشی؛

مهارت‌های حرفه‌ای؛

مهارت‌های فرهنگی- تربیتی بر سه نوع است:

مهارت‌های الزامی (پایه)

به فعالیت‌های تعریف‌شده بر اساس برنامه‌های درسی غیررسمی سند تحول بنیادین گفته می‌شود که طبق شیوه‌نامه دانشگاه فرهنگیان گذراندن و کسب مهارت در مدت تحصیل الزامی است (شیوه‌نامه نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی، ۱۳۹۸).

عناوین مهارت‌ها به شرح توضیحات و جدول

ذیل می‌باشد:

- گذراندن حداقل یک مهارت الزامی در هر ترم تحصیلی الزامی است.
- تمام ۸ مهارت الزامی باید در طول مدت تحصیلی دانش معلم گذرانده شود.
- حداقل نمره قبولی برای هر مهارت ۱۴ خواهد بود و در صورت کسب نمره کمتر دانش معلم موظف است در مراکز آموزشی و تخصصی خارج از دانشگاه نسبت به گذراندن و ارائه گواهی آن اقدام نماید.
- امتیازات مهارت‌های پایه با ضریب ۳ در کارنامه فرهنگی لحاظ خواهد شد.
- زمان برگزاری کارگاه یا کلاس مربوطه در ۳ ساعت فرهنگی و مطابق بخشنامه ارسالی خواهد بود.
- در صورت فراگیری مهارت‌های اعلام‌شده در مراکز معتبر و ارائه گواهی‌نامه آن، امتیاز لازم در کارنامه فرد ثبت خواهد شد.

معلمی، اهمیت نقشه تربیتی و فرهنگی یک معلم زیاد می‌شود. معلم باید بتواند به‌تمامی وظایف تعلیمی و تربیتی خود به‌خوبی عمل کند البته انجام مطلوب این نقش مستلزم علاقه شدید و میل زیاد او نسبت به این امور است و اینکه معلم نسبت به مسائل و ارزش‌ها و فرهنگ جامعه آگاه باشد و همیشه در جریان این امور قرار گیرد. با توجه به اهمیت و اعتبار و ارزشی که برای معلم متصور است، این امر بیشتر موردتوجه قرار می‌گیرد.

سرمایه‌گذاری در جهت ایجاد مراکز دانشگاه فرهنگیان سودمندترین و بهترین سرمایه‌گذاری است (بهروزی، ۱۳۹۵). سرمایه‌گذاری برای تربیت و تأمین معلمان، به‌عنوان رکن اساسی تعلیم و تربیت، سودمندترین نوع سرمایه‌گذاری به شمار می‌رود چراکه اینجا بر منابع انسانی تأکید می‌شود و محور و تکیه‌گاه چرخه‌های اقتصادی، سیاسی و... هر کشوری بر منابع انسانی است. حداد عادل در گروه همایش برنامه‌ریزی تربیت‌معلم بیان کردند: برای ایجاد تحول، آموزش و پرورش، قلب کشور و تربیت‌معلم، قلب آموزش و پرورش به شمار می‌آید؛ یعنی در اینجا ما معلم را مطابق معیارهای اسلامی تربیت کنیم تا آن معلمان نسل آینده را بر وفق معیارهای موردنظر تربیت نمایند. مهرمحمدی، هم در پیام خود به جامعه دانشگاه فرهنگیان اشاره داشتند که «دانشگاه فرهنگیان رسالت خطیر تأمین و تربیت معلم موردنیاز آموزش و پرورش کشور را بر عهده دارد و به ایفای نقش خطیر در آموزش عالی می‌پردازد که نظیر و بدیلی برای آن سراغ نمی‌رود و کارکرد فرهنگی- تربیتی و رسالت پرورش معلمین واجد خصائص ارزشمند الهی انسانی همان کار ویژه و وجه امتیاز دانشگاه فرهنگیان است». با اذعان به جایگاه دانشگاه تربیت محور می‌توان گفت از زیباترین، ماندگارترین و انقلابی‌ترین کارهایی که در عصر امروز ایران اسلامی تحقق پیدا کرده تأسیس همین دانشگاه بود که همه باید کمک نمایند تا در آینده میوه‌هایش به ثمر نشیند چراکه آینده جامعه و تحقق چشم‌انداز مطلوب و آرمانی آن درگرو عملکرد مطلوب این دانشگاه خواهد بود (صفی‌لو، ۱۳۹۴).

طرح و برنامه عملیاتی نظام‌نامه (نظام جامع)

فرهنگی- تربیتی

جدول ۱- ارتباط مهارت‌های الزامی با ساحت‌های شش‌گانه و مجریان آن (شیوه‌نامه نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی، ۱۳۹۸).

عنوان ساحت تربیت	نام مهارت	مجری اصلی	همکار مجری
اعتقادی، عبادی و اخلاقی	آموزش عمومی قرآن کریم «زیبا خوانی و روان خوانی»	معاونت فرهنگی	معاونت آموزشی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری، وزارت ارشاد اسلامی
	آشنایی مقدماتی با احکام اسلامی	معاونت فرهنگی	معاونت آموزشی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری
زیستی و بدنی	آموزش مهارت‌های بنیادی حرکتی	معاونت فرهنگی	معاونت دانشجویی، جمعیت هلال احمر، وزارت ورزش و جوانان
	امداد و نجات و کمک‌های اولیه	معاونت فرهنگی	معاونت فرهنگی، جمعیت هلال احمر
زیبایی‌شناختی و هنری	خوشنویسی خط تحریری / آیین سخنوری	معاونت فرهنگی	معاونت دانشجویی، انجمن خوشنویسان
اجتماعی و سیاسی	جریان‌شناسی انقلاب/ بصیرت افزایی	معاونت فرهنگی	تشکل‌های دانشجویی
علمی و فناوری	تسلط بر مهارت‌های icdl	معاونت فرهنگی	معاونت آموزشی، سازمان فنی و حرفه‌ای
	مهارت‌های کارآفرینی	معاونت فرهنگی	معاونت دانشجویی، سازمان فنی و حرفه‌ای
اقتصادی و حرفه‌ای	آموزش ایران‌گردی و درآمدزایی با استفاده از ظرفیت توریسم	معاونت فرهنگی	معاونت دانشجویی، وزارت ایران‌گردی و جهان‌گردی و صنایع‌دستی

عناوین مهارت‌ها به شرح توضیحات و جدول ذیل می‌باشد:

- از میان ۸ مهارت این بخش ۴ مهارت به انتخاب دانشجو معلم گذرانده می‌شود.
- در صورت فراگیری مهارت‌های اعلام شده در مراکز معتبر و ارائه گواهینامه آن امتیاز لازم در کارنامه فرد ثبت خواهد شد.
- امتیاز مهارت‌های اختیاری با ضریب ۲ در کارنامه فرهنگی لحاظ خواهد شد.
- زمان برگزاری کارگاه یا کلاس مربوطه در ۳ ساعت فرهنگی و مطابق بخشنامه ارسالی خواهد بود.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود در این جدول عناوین ساحت‌های تربیتی و نام مهارت، همچنین مجری اصلی و همکاران مجری به تفصیل بیان شده است.

مهارت‌های اختیاری

به فعالیت‌های تعریف شده بر اساس برنامه‌های درسی غیررسمی سند تحول بنیادین گفته می‌شود که طبق شیوه‌نامه دانشگاه فرهنگیان گذراندن همه آن‌ها الزامی مطلق نیست و انتخاب چهار مهارت از هشت مهارت تعریف شده به انتخاب دانشجو معلم صورت می‌پذیرد و باعث افزایش امتیاز فرد در کارنامه فرهنگی می‌شود (شیوه‌نامه نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی، ۱۳۹۸).

جدول ۲- ارتباط مهارت‌های اختیاری با ساحت‌های شش‌گانه و مجریان آن (شیوه‌نامه نظام‌نامه فرهنگی - تربیتی، ۱۳۹۸).

عنوان ساحت تربیت	نام مهارت	مجری اصلی	همکار مجری
اعتقادی ، عبادی و اخلاقی	مری قران کریم	معاونت فرهنگی	معاونت آموزشی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری، وزارت ارشاد اسلامی
	تفسیر موضوعی نهج‌البلاغه	معاونت فرهنگی	معاونت آموزشی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری، وزارت ارشاد اسلامی
زیستی و بدنی	فراگیری یک‌رشته ورزشی (به‌صورت نیمه‌حرفه‌ای)	معاونت فرهنگی	معاونت دانشجویی، وزارت ورزش و جوانان
زیبایی‌شناختی و هنری	قصه‌گویی و داستان‌سرایی	معاونت فرهنگی	معاونت آموزشی، سازمان فنی و حرفه‌ای، وزارت ارشاد اسلامی
	و نقد فیلم و کتاب	معاونت فرهنگی	معاونت آموزشی،سازمان فنی و حرفه‌ای، وزارت ارشاد اسلامی
اقتصادی و حرفه‌ای	مدیریت درآمد و هزینه اقتصاد مقاومتی	معاونت فرهنگی	معاونت دانشجویی،سازمان فنی و حرفه‌ای
علمی و فناوری	تسلط به یک‌زبان خارجی (انگلیسی و عربی)	معاونت فرهنگی	معاونت آموزشی، اساتید زبان خارجی، مؤسسات آموزش زبان
اجتماعی و سیاسی	آسیب‌شناسی فضای مجازی/ سیر مطالعاتی آثار شهید مطهری	معاونت فرهنگی	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری، معاونت آموزشی، بسیج دانشجویی

دانشجو معلمان، توانمندسازی اساتید و انگیزه بخشی به اساتید و دانشجویان بود.

حسینی و همکاران (۱۴۰۲)، پژوهشی با عنوان «سنتر پژوهی مؤلفه‌های برنامه درسی فوق‌برنامه» انجام دادند. این پژوهش از نظر هدف، بنیادی از نظر شیوه اجرا، کیفی از نوع سنتر پژوهی بود. جامعه پژوهش مقاله‌های مرتبط با برنامه درسی فوق‌برنامه سال‌های ۱۳۷۹ الی ۱۳۹۹ به تعداد ۲۰۰ مورد بودند که تعداد ۱۱۳ مورد آن‌ها پس از بررسی اولیه با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. ابزار پژوهش یادداشت‌برداری از مقاله‌های مرتبط با برنامه درسی فوق‌برنامه بود. داده‌های حاصل از یادداشت‌برداری با روش تحلیل محتوا تحلیل شدند. نتایج این مطالعه برخی از مهم‌ترین مؤلفه‌های برنامه درسی فوق‌برنامه را مشخص ساخت که متخصصان و برنامه‌ریزان بر اساس آن‌ها می‌توانند گام مؤثری در جهت بهبود طراحی و اجرای برنامه درسی فوق‌برنامه بردارند.

تیمورنیا و امام‌جمعه (۱۴۰۱)، مطالعه‌ای با عنوان «طراحی و اعتباربخشی الگوی فعالیت‌های فوق‌برنامه رشته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان» انجام دادند روش پژوهش آمیخته بوده و جامعه موردبررسی و حجم نمونه در بخش کیفی شامل: ۱-سندتحوّل و کلیه مفاد مربوط به

همان‌طور که ملاحظه می‌شود در این جدول عناوین ساحت‌های تربیتی و نام مهارت، همچنین مجری اصلی و همکاران مجری به تفصیل بیان شده است.

پیشینه پژوهش

پورکریمی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی عوامل موثر بر کیفیت آموزش در دانشگاه فرهنگیان: پژوهشی پدیدارشناسانه پرداختند. شیوه گردآوری اطلاعات استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. مشارکت‌کنندگان پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و با استفاده از قاعده رایج "اشباع نظری" در روش‌های کیفی انتخاب شدند. بدین ترتیب حجم مشارکت‌کنندگان پژوهش، شامل ۲۱ نفر از اعضای میدان پژوهش بود. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از الگوی چندمرحله‌ای کولایزی استفاده شد. جهت بررسی روایی داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها نیز از دو معیار اعتبارپذیری و تأییدپذیری استفاده شد. یافته‌های پژوهش شامل ۱۵۰ مفهوم فرعی، ۱۹ مقوله اصلی و ۷ مقوله محوری حاصل شدند. مقوله‌های اصلی شامل گزینش مناسب استاد و دانشجو، صلاحیت حرفه‌ای اساتید، زیرساخت‌های فیزیکی، محتوای آموزشی مناسب تربیت معلم، صلاحیت حرفه‌ای

معلمان پیش از خدمت تأثیر مثبت دارد و می‌توان گفت که فعالیت‌های انجام‌شده یک دوره آموزشی در چارچوب فعالیت‌های فوق‌برنامه به‌طور قابل‌توجهی به توسعه رشد فردی و مهارت‌های حرفه‌ای مانند عزت‌نفس و خودکنترلی کمک می‌کند. فعالیت‌های فوق‌برنامه نیز در زندگی حرفه‌ای معلمان، هم‌اکنون ارتباط با ذینفعان خود و هم‌تدریس آن‌ها بسیار مؤثر است.

بودین و همکاران^۲ (۲۰۲۱)، پژوهشی با عنوان «افزایش قابلیت‌های بین‌فرهنگی معلمان در برنامه‌های آماده‌سازی معلم از طریق توسعه حرفه‌ای» انجام دادند. این مقاله به بررسی تلاش‌های توسعه حرفه‌ای می‌پردازد که باهدف بهبود شایستگی‌های بین‌فرهنگی معلمان ضمن خدمت و پیش از خدمت شاغل در آموزش ابتدایی و آمادگی کودکان صورت می‌پذیرد. هدف خاص، ارزیابی تأثیر محیط وسیع‌تر و استفاده از تفکر و مصوبات به‌عنوان تسهیل‌کننده تغییر بود. تجزیه و تحلیل ۲۳ مقاله ضمن خدمت و ۲۲ مقاله پیش از خدمت نشان می‌دهد که یک رویکرد تعبیه‌شده و زمینه‌ای برای توسعه حرفه‌ای، که در آن تفکر هدایت می‌شود و اجرای آن تقویت می‌شود، به احتمال زیاد به‌طور مؤثر شایستگی‌های بین‌فرهنگی معلمان را افزایش می‌دهد. بااین‌حال، چنین رویکردی هنوز در زمینه آماده‌سازی و حمایت از معلمان غیرمعمول است.

هینوجوزا ولوپز^۳ (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان «بین‌فرهنگی و کیفیت و آموزش معلمان» به بررسی باورهای دانشجو معلمان درباره تنوع فرهنگی و ارتباط آن‌ها با آموزش پیش از خدمت و بهبود عملکرد تحصیلی آن‌ها پرداختند. این مطالعه‌ی توصیفی کمی روی ۱۴۶۴ شرکت‌کننده که در برنامه‌های آموزش معلمان ثبت‌نام کرده بودند، انجام شد. نتایج نشان می‌دهد که معلمان آینده، به‌طورکلی باورهای مثبتی در مورد تنوع فرهنگی دارند، اما هنگامی که با جنبه‌های خاص سروکار پیدا می‌کنند و آن دیدگاه‌ها را به کار حرفه‌ای انتقال می‌دهند، مواضعشان از هم فاصله می‌گیرند. این باورها، بسته به گروه سال، با دانشجویانی که در حال اتمام فرآیند آموزش خود هستند، متفاوت هستند. بنابراین به نظر می‌رسد توجه معلم و ادراکات، باورها و نگرش‌های او عاملی کلیدی در تربیت معلم به‌ویژه در مورد تنوع فرهنگی است.

گوربونوا و کالیمولین^۴ (۲۰۱۷)، پژوهشی با عنوان «شبیه‌سازی فرآیند آموزش معلمان آینده دبستان برای

تربیت معلم و فوق‌برنامه. ۲- از اسناد دانشگاه فرهنگیان؛ ۳ سند و ۳- مطلعان کلیدی؛ ۱۲ نفر به‌صورت هدفمند انتخاب‌شده‌اند. در بخش کمی؛ از گروه خبرگان به‌صورت هدفمند ۱۴ نفر، انتخاب‌شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها در بخش کیفی شامل چک‌لیست و مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته بوده. یافته‌ها نشان می‌دهد الگوی ارائه‌شده فعالیت‌های فوق‌برنامه دانشگاه فرهنگیان، دارای ۱۸ ویژگی می‌باشد. پس از استخراج ویژگی‌ها، ده عنصر فعالیت‌های فوق‌برنامه، مبتنی بر دیدگاه آکر، طراحی شد. بر اساس نتایج، پیشنهاد شد برنامه‌های درسی رسمی و فعالیت‌های فوق‌برنامه رشته آموزش ابتدایی در جهت رشد حرفه‌ای دانشجو معلمان ادغام گردد؛ و بخشی از طراحی و اجرای فعالیت‌ها به دانشجو معلمان محول گردد.

کریمیان و صفایی‌اصل (۱۴۰۰)، نیز پژوهشی با عنوان «ارزیابی میزان اثربخشی برنامه‌های فرهنگی- تربیتی دانشگاه فرهنگیان» انجام دادند پژوهش از نظر هدف کاربردی و به لحاظ شیوه جمع‌آوری داده‌ها توصیفی از نوع پیمایشی. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اساتید دانشگاه فرهنگیان (۱۶۰ نفر استاد) بودند. روش نمونه‌گیری تصادفی با استفاده از جدول مورگان، ۱۱۳ نفر از اساتید به‌عنوان نمونه انتخاب گردیدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد. که شامل ۳۰ سؤال با ۹ مؤلفه در مقیاس ارزشی لیکرت بود. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که، از منظر اساتید دانشگاه فرهنگیان، ویژه‌برنامه‌ها جهت بزرگداشت شهدا، برنامه‌های تربیتی، ویژه‌برنامه‌ها جهت مناسبت‌های ملی و مذهبی، برنامه‌های اردویی، بیشترین اثربخشی و کرسی‌های آزاداندیشی همایش‌ها و سمینارها و فوق‌برنامه‌ها، دارای کمترین اثربخشی بوده است.

ایلریتورک^۱ (۲۰۲۳)، در پژوهش با عنوان «ارزیابی فعالیت‌های فوق‌برنامه در آموزش و پرورش بر اساس دیدگاه داوطلبان معلمان پیش‌دبستانی» به این نتیجه رسیدند که فعالیت‌های فوق‌برنامه، از نظر فرآیندهای یادگیری و تدریس، از تدریس کلاسی پشتیبانی می‌کند، یادگیری در کلاس را تقویت می‌کند. می‌توان گفت که فعالیت‌های فوق‌برنامه هم برای یادگیری ضمنی و هم برای آموزش رسمی در کلاس درس بسیار مؤثر است. از سوی دیگر بر اساس نظرات معلمان پیش از خدمت بیان‌شده است که این دوره از نظر رشد حرفه‌ای، رشد فردی و شایستگی‌های حرفه‌ای قبل از خدمت با فعالیت‌های انجام‌شده در زمینه

^۲ . Bodine.et.al

^۳ . Hinojosa Pareja

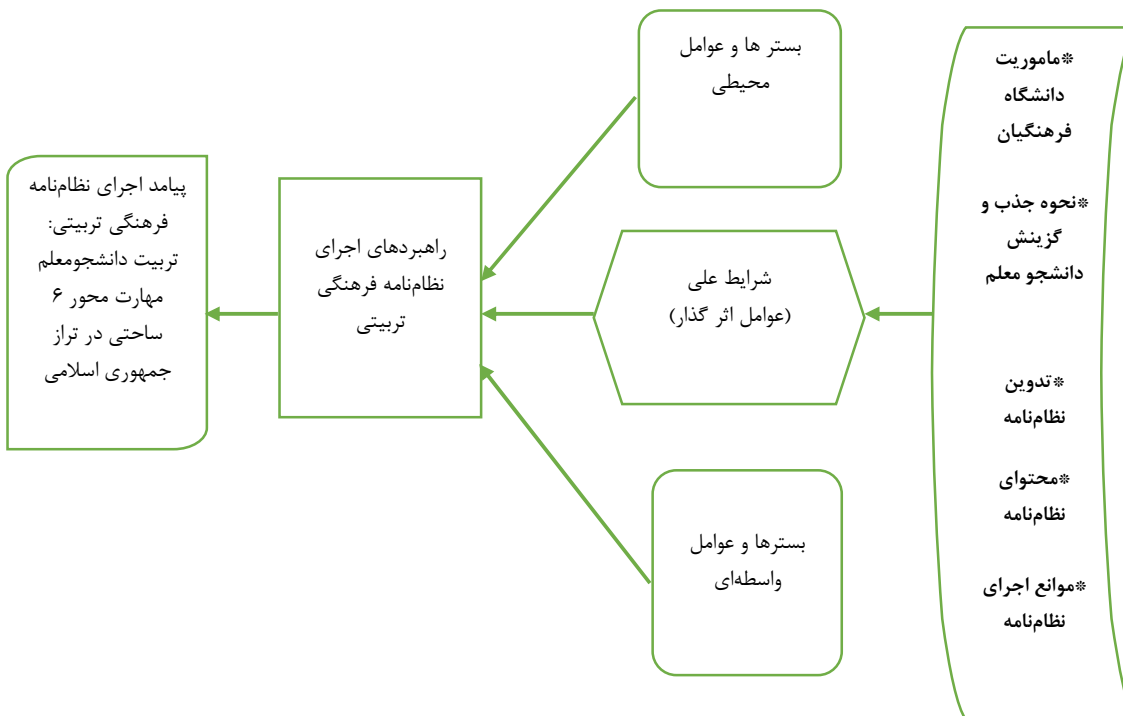
^۴ .Gorburnova & Kalimullin

^۱ . iieriturk

جامعه خاص خود یا بینش‌ها ارزش‌ها مختلف، واجد خصوصیتی هستند که آن‌ها را از یکدیگر متفاوت و متمایز می‌سازد. در دانشگاه فرهنگیان طی سال‌های اخیر جهت کسب و ارتقاء مهارت‌های مختلف مذهبی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، دانشجو معلمان، فعالیت‌های غیررسمی از جمله نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی، طراحی و اجرا شده است. با بررسی ادبیات نظری پژوهش‌های مرتبط انجام‌شده در عرصه نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی (فعالیت‌های فرهنگی) در داخل و خارج کشور، چنانچه مشاهده شد، هیچ اشاره‌ای به‌طور خاص به نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی نشده است. و از آنجاکه نظام‌نامه فرهنگی-تربیتی طرح جدید در دانشگاه فرهنگیان است؛ این پژوهش برای نخستین بار به بررسی آن پرداخته است. اما با توجه به هم‌راستایی با فعالیت‌های فرهنگی و فوق‌برنامه، این‌گونه به نظر می‌رسد برخی خلأهایی در برنامه‌ریزی و اجرای آن وجود دارد؛ که این پژوهش درصدد، آسیب‌شناسی وضع موجود و ارائه الگویی جامع برای رفع آن‌هاست.

سازمان‌دهی فعالیت‌های فوق‌برنامه» انجام دادند که مشخص شد فعالیت‌های فوق‌برنامه بخشی جدایی‌ناپذیر از فرآیند آموزشی در مدرسه است که به اجرای کامل الزامات استانداردهای آموزشی فدرال آموزش ابتدایی کمک می‌کند. و روند مستمر شامل اجزای معنادار و سازمانی را نشان می‌دهد. ثابت شد که در اجرای مدل، تغییر کیفی در ویژگی‌های حرفه‌ای و فردی دانشجویان مشاهده شد. و بر ارزش و فعالیت‌های حرفه‌ای آن‌ها افزوده شد.

دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی هر جامعه معرف و مبین بالاترین سطح تفکر و تربیت آن جامعه محسوب شده و اصول جهان‌بینی و نظام اعتقادی و ارزشی جامعه را در خود متجلی می‌سازد. و نقش کلیدی در راهبرد جامعه به‌سوی اهداف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دارند. آن مراکز علمی با تربیت و پرورش متفکران و دانشمندان و مدیران آینده، در جهت بخشیدن به حرکت‌های گوناگون فکری، اعتقادی، فرهنگی و سیاسی جامعه مؤثر واقع می‌شوند. به عبارتی مرکز اصلی رشد و بالندگی جوامع به شمار می‌آیند. بنابراین می‌توان گفت که دانشگاه‌های مختلف جهان، علاوه بر اشتراکاتی که به اعتبار دانشگاه بودن با یکدیگر دارند به لحاظ تعلق به

شکل ۱- مدل مفهومی اولیه پژوهش (محقق ساخته)

روش پژوهش

آزمون‌های پارامتریک مانند حجم نمونه، نرمال بودن تک متغیره و چندمتغیره، عدم هم‌خطی چندگانه و خطی بودن رابطه متغیرها با آزمون‌های مناسب بررسی شد. در سطح استنباطی، همبستگی زوجی متغیرها با آزمون همبستگی پیرسون و نرم‌افزار spss26 تجزیه و تحلیل شدند.

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی؛ به لحاظ ماهیت اهداف و داده‌ها، روش کمی است. جامعه آماری شامل کلیه کارشناسان فرهنگی مجری طرح نظام‌نامه فرهنگی تربیتی، در ۹۷ پردیس‌ها و مراکز دانشگاه فرهنگیان سراسر کشور است. برای جمع‌آوری داده‌ها پس از مراحل کدگذاری و استخراج مقوله‌ها و زیر مقوله‌ها، پرسشنامه محقق ساخته با طیف لیکرت تهیه و تدوین شد و پس از بررسی روایی و پایایی در اختیار کارشناسان فرهنگی دانشگاه فرهنگیان ایران قرار گرفت. روش و ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش به صورت اسنادی و کتابخانه‌ای و میدانی بود. در این پژوهش با استفاده از پیش فرض‌های

یافته‌های پژوهش

در جدول ۲- ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه پژوهش آمده است.

جدول ۲- ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه (n= ۷۴)

ویژگی	طبقه	تعداد	درصد
جنسیت	زن	۴۲	۵۶/۸
	مرد	۳۲	۴۳/۲
سطح تحصیلات	کارشناسی	۳	۴/۱
	کارشناسی ارشد	۴۴	۵۹/۵
	دکتری	۲۷	۳۶/۴
سن	۲۰ تا ۳۰ سال	۱	۱/۴
	۳۱ تا ۴۰ سال	۱۱	۱۴/۹
	۴۱ تا ۵۰ سال	۳۹	۵۲/۷
	بیشتر از ۵۰ سال	۲۳	۳۱/۱
تجربه کاری	کمتر از ۱۰ سال	۵	۶/۸
	۱۰ تا ۲۰ سال	۲۷	۳۶/۴
	۲۱ تا ۳۰ سال	۲۵	۳۳/۸
	بیشتر از ۳۰ سال	۱۷	۲۳

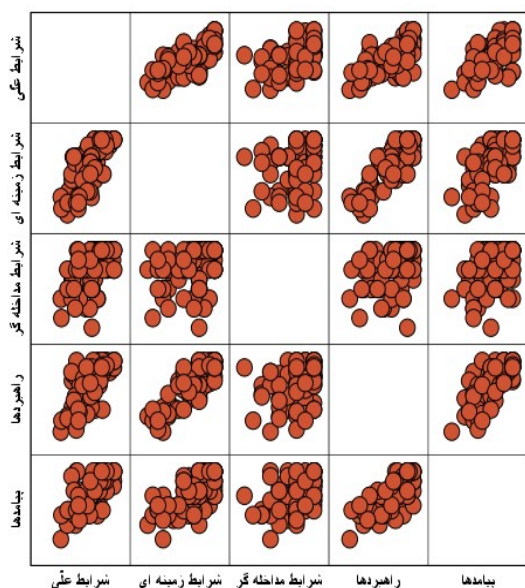
بررسی نرمال بودن متغیرها

از شاخص‌های کجی و کشیدگی جهت تعیین وضعیت توزیع داده‌ها (آزمون مفروضه نرمال بودن تک متغیره) استفاده شد. نتایج در جدول ۳ گزارش شده است. در مورد کجی و کشیدگی، چنانچه مقادیر این آماره‌ها بین ۲- و ۲+ باشد نشان‌دهنده نرمال بودن توزیع تک متغیره است.

نتایج جدول ۲ نشان داد که از نظر جنسیت ۵۶/۸ درصد نمونه را زنان و ۴۳/۲ درصد را مردان تشکیل دادند. سطح تحصیلات بیشتر پاسخگویان مقطع کارشناسی ارشد (۵۹/۵ درصد) بود و بعداز آن دکتری با ۳۶/۴ درصد و کارشناسی با ۴/۱ درصد قرار داشتند. از نظر سنی بیشتر پاسخگویان در دامنه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال (۵۲/۷ درصد) و بیشتر از ۵۰ سال (۳۱/۱ درصد) قرار داشتند. بررسی تجربه کاری پاسخگویان نشان داد که تجربه کاری ۱۰ تا ۲۰ سال با ۳۶/۴ درصد و تجربه کاری ۲۱ تا ۳۰ سال با ۳۳/۸ درصد پرتکرارترین میزان تجربه کاری در نمونه پژوهش بود.

جدول ۳- مقادیر کجی و کشیدگی جهت ارزیابی مفروضه نرمال بودن تک متغیره

شاخص‌های نرمال بودن		متغیرها
کشیدگی	کجی	
۰/۵۰	-۰/۸۴	مأموریت دانشگاه فرهنگیان
-۰/۴۶	-۰/۴۸	نحوه جذب دانشجو معلم
۰/۲۵	-۰/۴۲	تدوین نظام‌نامه
-۰/۹۸	۰/۰۷	محتوای نظام‌نامه
-۰/۱۹	-۰/۳۶	موانع اجرای نظام‌نامه
-۰/۵۵	-۰/۱۲	شرایط علی (کل)
-۰/۷۰	-۰/۶۴	شرایط زمینه‌ای
۰/۲۱	-۰/۹۵	شرایط مداخله‌گر
-۰/۶۸	-۰/۶۱	راهبردها
-۰/۷۴	-۰/۲۹	پیامدها

شکل ۲- پراکنش بین متغیرهای اصلی به‌منظور بررسی خطی بودن رابطه بین متغیرها

شکل ۲- نشان می‌دهد که بر اساس نمودار پراکنش می‌توان نوع رابطه بین متغیرهای اصلی را از نوع خطی دانست. بررسی جهت رابطه‌ها نشان داد که جهت رابطه بین شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و راهبردها با متغیر وابسته پیامدها از نوع خطی و با جهت

مقادیر کجی و کشیدگی در جدول ۳ نشان داد با توجه به این‌که مقادیر کجی و همچنین مقادیر کشیدگی تمامی متغیرها در دامنه +۲ تا -۲ به دست آمد (تمامی مقادیر کجی و کشیدگی در دامنه محافظه‌کارانه +۱ تا -۱ قرار داشت) بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که تمامی متغیرهای اصلی از توزیع نرمال یا نزدیک به نرمال برخوردار بودند و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک مانند همبستگی پیرسون و T تک نمونه‌ای استفاده کرد.

آزمون پیش‌فرض خطی بودن رابطه متغیرها

یکی دیگر از مفروضه‌های آزمون‌های رابطه‌ای این است که نوع رابطه بین متغیرها با یکدیگر باید از نوع خطی باشد. روش‌های مرسوم مانند همبستگی، رگرسیون، تحلیل مسیر یا مدل‌سازی معادلات ساختاری بر پایه روابط خطی بنا نهاده شده‌اند و برای روابط غیرخطی مناسب نیستند. در نتیجه به‌منظور بررسی خطی بودن رابطه از نمودار پراکنش یا پراکنندگی استفاده شد. شکل ۲ پراکنندگی بین متغیرهای اصلی پژوهش است.

مثبت بود. در مجموع نمودار پراکندگی نشان داد که رابطه غیرخطی بین متغیرها مشاهده نشد و مفروضه خطی بودن رابطه متغیرها تأیید شد.

همبستگی متغیرها در جدول ۴- با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون به بررسی همبستگی بین متغیرهای پژوهش پرداخته شد.

جدول ۴- ماتریس همبستگی پیرسون بین متغیرهای اصلی

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱. مأموریت دانشگاه فرهنگیان	۱								
۲. نحوه جذب دانشجو معلم	۰/۴۷**	۱							
۳. تدوین نظام‌نامه	۰/۶۴**	۰/۴۴**	۱						
۴. محتوای نظام‌نامه	۰/۵۸**	۰/۴۱**	۰/۷۰**	۱					
۵. موانع اجرای نظام‌نامه	۰/۴۲**	۰/۶۰**	۰/۳۵**	۰/۴۰**	۱				
۶. شرایط علی (کل)	۰/۸۱**	۰/۷۸**	۰/۷۸**	۰/۷۷**	۰/۷۳**	۱			
۷. شرایط زمینه‌ای	۰/۵۹**	۰/۳۹**	۰/۶۳**	۰/۶۶**	۰/۵۷**	۰/۷۲**	۱		
۸. شرایط مداخله‌گر	۰/۵۳**	۰/۲۵*	۰/۵۴**	۰/۵۲**	۰/۰۹	۰/۴۸**	۰/۳۱**	۱	
۹. راهبردها	۰/۶۴**	۰/۳۱**	۰/۵۴**	۰/۶۳**	۰/۵۷**	۰/۶۸**	۰/۸۵**	۰/۳۱**	۱
۱۰. پیامدها	۰/۶۳**	۰/۲۳*	۰/۵۵**	۰/۶۰**	۰/۴۰**	۰/۶۱**	۰/۶۵**	۰/۴۲**	۰/۷۴**

توجه: * = $p \leq 0.05$ و ** = $p \leq 0.01$

بررسی وضعیت و جایگاه متغیرها (آزمون T تک نمونه‌ای)

جهت مقایسه میانگین متغیرها با مقداری استاندارد یا مفروض از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شد. آزمون T تک نمونه‌ای زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که میانگین نمونه با مقدار مفروض مقایسه شود. در این بخش میانگین نمونه با معیار ۳/۵ مقایسه شد. دامنه نمرات از ۱ تا ۵ بود که نمره ۳ به معنای متوسط و نمره ۴ به معنای زیاد بود و در نتیجه مقدار مابین متوسط تا زیاد برابر با ۳/۵ بود که چنانچه میانگین متغیری به‌طور معنی‌داری بیشتر از ۳/۵ باشد نشان از این دارد که آن متغیر از وضعیت بالاتر از متوسط برخوردار است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای در جدول ۵ آمده است.

نتایج جدول ۴- نشان داد رابطه معنی‌داری بین تمامی متغیرها یعنی شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و راهبردها با متغیر وابسته پیامدها مشاهده شد ($p < 0.05$). جهت رابطه‌ها مثبت بود و بیانگر این بود که افزایش هرکدام از متغیرهای شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و راهبردها با افزایش میزان پیامدها همراه بود. بررسی شدت همبستگی‌ها نشان داد قوی‌ترین همبستگی با پیامدها به ترتیب مربوط به متغیر راهبردها با ضریب ۰/۷۴ و متغیر شرایط زمینه‌ای با ضریب ۰/۶۵ بود. یافته‌ها همچنین نشان داد رابطه معنی‌داری بین شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و شرایط مداخله‌گر با متغیر راهبردها وجود داشت ($p < 0.05$). جهت تمامی روابط مثبت بود و نشان داد افزایش میزان هرکدام از متغیرهای شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و شرایط مداخله‌گر با افزایش میزان راهبردها همراه بود. قوی‌ترین همبستگی با راهبردها مربوط به شرایط زمینه‌ای با ضریب ۰/۸۵ بود.

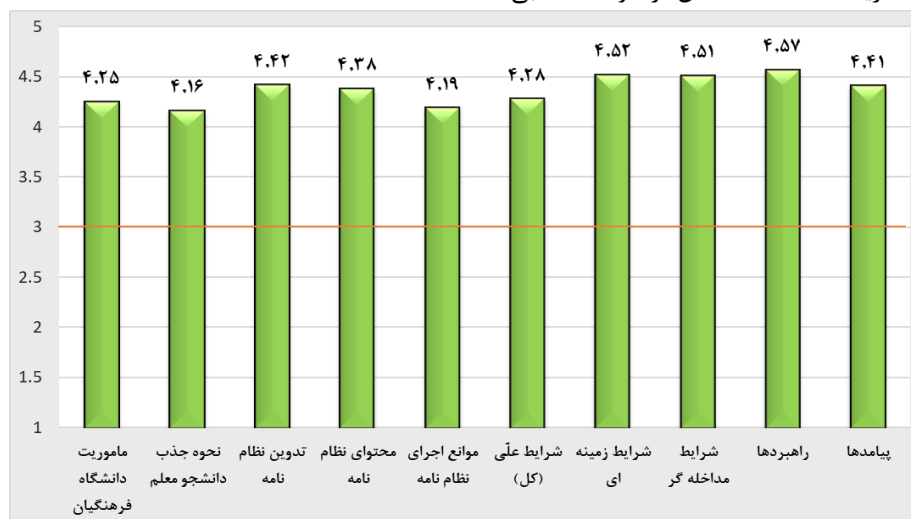
جدول ۵- آزمون T تک نمونه‌ای جهت مقایسه میانگین متغیرهای پژوهش با مقدار متوسط

متغیر	معیار	میانگین	تفاوت میانگین	t مقدار	p مقدار	وضعیت
مأموریت دانشگاه فرهنگیان	۳/۵	۴/۲۵	۰/۷۵	۱۱/۴۲	<۰/۰۰۱	بالتر از متوسط
نحوه جذب دانشجو معلم	۳/۵	۴/۱۶	۰/۶۶	۹/۹۷	<۰/۰۰۱	بالتر از متوسط
تدوین نظام‌نامه	۳/۵	۴/۴۲	۰/۹۲	۱۸/۴۸	<۰/۰۰۱	بالتر از متوسط
محتوای نظام‌نامه	۳/۵	۴/۳۸	۰/۸۸	۱۸/۵۳	<۰/۰۰۱	بالتر از متوسط
موانع اجرای نظام‌نامه	۳/۵	۴/۱۹	۰/۶۹	۱۱/۹۹	<۰/۰۰۱	بالتر از متوسط
شرایط علی (کل)	۳/۵	۴/۲۸	۰/۷۸	۱۷/۵۴	<۰/۰۰۱	بالتر از متوسط
شرایط زمینه‌ای	۳/۵	۴/۵۲	۱/۰۲	۲۱/۱۹	<۰/۰۰۱	بالتر از متوسط
شرایط مداخله‌گر	۳/۵	۴/۵۱	۱/۰۱	۱۷/۲۴	<۰/۰۰۱	بالتر از متوسط
راهبردها	۳/۵	۴/۵۷	۱/۰۷	۲۵/۹۷	<۰/۰۰۱	بالتر از متوسط
پیامدها	۳/۵	۴/۴۱	۰/۹۱	۱۸/۰۷	<۰/۰۰۱	بالتر از متوسط

پاسخگویان با تمامی متغیرها بود. دامنه میانگین متغیرها از حداقل ۴/۱۶ برای مؤلفه نحوه جذب دانشجو معلم تا حداکثر ۴/۵۷ برای متغیر راهبردها به دست آمد.

شکل ۳ میانگین متغیرهاست که میانگین‌ها با معیار ۳/۵ (نقطه برش) مقایسه شده‌اند.

نتایج جدول ۵ نشان داد که میانگین تمامی متغیرهای پژوهش بیشتر از معیار ۳/۵ بود ($P < 0.05$). مطابق یافته‌ها میانگین تمامی متغیرها بالاتر از مقدار ۳/۵ بود و بررسی میانگین‌ها نشان داد کمترین میانگین برابر با ۴/۱۶ بود که مربوط به مؤلفه نحوه جذب دانشجو معلم بود. مطابق یافته‌ها تمامی متغیرهای پژوهش از نظر پاسخگویان میانگینی نسبتاً زیاد داشتند که نشان از موافقت نسبی

شکل ۳- نمودار ستونی میانگین متغیرها

تمامی متغیرها داشتند و میانگین تمامی متغیرها نسبتاً زیاد بود.

شکل ۳ نشان داد که میانگین تمامی متغیرها بالاتر از متوسط و نسبتاً زیاد بود. پاسخگویان موافقت نسبی با

بحث و نتیجه‌گیری

راهبردها همراه بود. قوی‌ترین همبستگی با راهبردها مربوط به شرایط زمینه‌ای با ضریب $0/85$ بود. همچنین نتایج آزمون T تک نمونه‌ای نشان داد که میانگین تمامی متغیرهای پژوهش (شرایط علی و مؤلفه‌های آن، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها) بیشتر از معیار $3/5$ بود ($p < 0/05$). مطابق یافته‌ها میانگین تمامی متغیرها بالاتر از مقدار $3/5$ بود و بررسی میانگین‌ها نشان داد کمترین میانگین برابر با $4/16$ بود که مربوط به مؤلفه نحوه جذب دانشجو معلم بود. مطابق یافته‌ها، تمامی متغیرهای پژوهش از نظر پاسخگویان میانگینی نسبتاً زیاد داشتند که نشان از موافقت نسبی پاسخگویان با تمامی متغیرها بود. دامنه میانگین متغیرها از حداقل $4/16$ برای مؤلفه نحوه جذب دانشجو معلم تا حداکثر $4/57$ برای متغیر راهبردها به دست آمد. یافته‌های این پژوهش بر اساس داده‌های حاصل از مصاحبه با خبرگان و مدیران نسبت به این حوزه حاصل شده است. با توجه بدیع بودن موضوع نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی در دانشگاه فرهنگیان، می‌توان ادعا نمود که اجرای نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی به انسجام‌بخشی فعالیت‌ها، هماهنگی متولیان، اولویت‌بندی و کیفیت‌بخشی برنامه‌ها و تعیین الگوی عملی فعالیت‌های فرهنگی- تربیتی در دانشگاه فرهنگیان کمک می‌کند. به عبارت دیگر اجرای برنامه فرهنگی- اجتماعی و تربیتی عمل‌گرا و مبتنی بر مهارت جهت توانمندسازی آن‌ها و کسب شایستگی‌های موردنیاز حرفه معلمی، یعنی تربیت منابع انسانی متعهد، خلاق، کارآمد، توانمند و حرفه‌ای به منظور رسیدن به تربیت معلم تراز آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران است. با این وجود و به‌طور کلی پژوهش حاضر به جهت بررسی مباحثی همچون طراحی، ارزیابی و اثربخشی فعالیت‌های فوق‌برنامه و برنامه‌های فرهنگی (دانشجو معلمان و دانش‌آموزان) با تحقیقات تیمورنیا و امام‌جمعه (۱۴۰۱)، کریمی‌ان و صفایی اصل (۱۴۰۰)، و ایلریترک (۲۰۲۳)، بودین و همکاران (۲۰۲۱)، هینوجوزا ولویز (۲۰۱۸)، گوربونوا و کالیمولین (۲۰۱۷) همسو بوده است.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که عناصر پارادایمی نظام‌نامه (نظام جامع) فرهنگی- تربیتی دانشگاه فرهنگیان، شرایط علی، پدیده محوری، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها می‌باشد و بر این اساس پیشنهادها زیر جهت بهبود طرح نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی به دانشگاه فرهنگیان ارائه می‌گردد:

پژوهش حاضر باهدف بررسی عوامل اثرگذار بر راهبردهای نظام جامع فرهنگی-تربیتی در دانشگاه فرهنگیان انجام پذیرفته است. تحلیل داده‌های بخش کمی در دو سطح یافته‌های توصیفی و یافته‌های استنباطی انجام شد. در سطح توصیفی به توصیف متغیرهای جمعیت شناختی اصلی با استفاده از آماره‌های فراوانی و درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار پرداخته شد. پیش‌فرض‌های آزمون‌های پارامتریک مانند حجم نمونه، نرمال بودن تک متغیره و چندمتغیره، عدم هم خطی چندگانه و خطی بودن رابطه متغیرها با آزمون‌های مناسب بررسی شد. در سطح استنباطی، همبستگی زوجی متغیرها با آزمون همبستگی پیرسون ارزیابی شد، سنجش وضعیت موجود با آزمون T تک نمونه‌ای انجام شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۶، و نرم‌افزار اکسل انجام شد. پرسشنامه محقق ساخته دارای ۱۳۰ سؤال است که در طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت (کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم، کاملاً مخالفم) طراحی و تنظیم شده و به ترتیب از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری شد. جهت تأیید روایی صوری، پرسش‌نامه‌ها در اختیار خبرگان و متخصصان قرار گرفته و از آنان نظرخواهی شد. و مورد تأیید قرار گرفت. در بخش کمی، از بین ۱۲۶ کارشناس فرهنگی پردیس و مراکز سراسر کشور ایران تعداد ۷۴ نفر کارشناس فرهنگی تربیتی به پرسشنامه محقق ساخته پاسخ داده‌اند. نتایج آزمون همبستگی پیرسون به‌منظور سنجش رابطه زوجی یا دوه‌دوی متغیرها نشان داد رابطه معنی‌داری بین تمامی متغیرها یعنی شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و راهبردها با متغیر وابسته پیامدها مشاهده شد ($p < 0/05$). جهت رابطه‌ها مثبت بود و بیانگر این بود که افزایش هرکدام از متغیرهای شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و راهبردها با افزایش میزان پیامدها همراه بود. بررسی شدت همبستگی‌ها نشان داد قوی‌ترین همبستگی با پیامدها به ترتیب مربوط به متغیر راهبردها با ضریب $0/74$ و متغیر شرایط زمینه‌ای با ضریب $0/65$ بود. یافته‌ها همچنین نشان داد رابطه معنی‌داری بین شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و شرایط مداخله‌گر با متغیر راهبردها وجود داشت ($p < 0/05$). جهت تمامی روابط مثبت بود و نشان داد افزایش میزان هرکدام از متغیرهای شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و شرایط مداخله‌گر با افزایش میزان

- برنامه‌ریزی دقیق و مناسب برای اجرای نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی در دانشگاه فرهنگیان.
- ایجاد هماهنگی مؤثر بین بخش‌های مختلف دانشگاه، و به‌کارگیری امکانات آموزشی و پژوهشی موجود به‌منظور اجرای نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی در دانشگاه فرهنگیان.
- دوران طلایی، پرورش و تربیت معلم، زمانی که دانشجو در دانشگاه فرهنگیان است و هدف دانشگاه تربیت معلم توانمند با توجه به ۶ساحت سند تحول بنیادین است نه صرفاً مسائل تئوری آموزشی.
- استخدام رسمی در سال آخر و با معدل بالای ۱۷ و بعد از کسب صلاحیت‌های معلمی.
- معاونت فرهنگی و معاونت پژوهشی دانشگاه فرهنگیان، پروژه‌های پژوهشی را با عنوان نظام‌نامه فرهنگی- تربیتی آغاز نموده و در تکمیل آن از نظرات خبرگان تعلیم و تربیت در این حوزه و به‌ویژه اساتید هیئت‌علمی نیز استفاده گردد.
- پیش‌بینی اتاق‌های فکر جهت هم‌اندیشی متخصصان حوزه مطالعات برنامه درسی، علوم اجتماعی و فرهنگی.

منابع

- اساسنامه دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۰)، وبگاه دانشگاه فرهنگیان: www.cfu.ac.ir
- اخوان، محمدمهدی؛ اخوان، حدیثه؛ بیات، سمیرا؛ عسان بی‌آبی، سمیرا (۱۴۰۳)، نقش معلمان در ارتقای تربیت فرهنگی دانش آموزان مقطع ابتدایی با رویکرد تعلیم و تربیت اسلامی. فصلنامه پژوهشنامه مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی. سال پنجم، شماره ۶۰، بهار ۱۴۰۳، ۷-۱.
- برنامه راهبردی دانشگاه فرهنگیان در چشم‌انداز ۱۴۰۴ (۱۳۹۵)، وبگاه دانشگاه فرهنگیان: www.cfu.ac.ir
- بشارت‌نیا، عاطفه؛ طوسی‌معمد، حسین (۱۳۹۹)، بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت دانشجویان در فعالیتهای فرهنگی و اجتماعی دانشگاه غیرانتفاعی حکیم نظامی قوچان. فصلنامه مطالعات و تحقیقات در علوم رفتاری، سال دوم، شماره ۵، ۵۶-۲۹.
- پورکریمی، مجتبی، مهنی، امید، روشندل اربطانی، طاهر. (۱۴۰۲). بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش در دانشگاه فرهنگیان: پژوهشی پدیدارشناسانه نامه آموزش عالی. ۱۶ (۶۱) . ۹۹-۱۲۰.
- تیمورنیا، مهین؛ امام‌جمعه، سیدمحمدرضا (۱۴۰۱)، طراحی و اعتباربخشی الگوی فعالیت‌های فوق‌برنامه رشته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان. دو فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، سال ۱۳، شماره ۲۵، بهار و تابستان ۱۴۰۱، ۲۴۴-۲۱۵.
- توسلی، الهام؛ تقی‌پور، فائزه (۱۳۹۵)، شناسایی عوامل فرهنگی مؤثر در جهت بهبود فعالیت‌های فرهنگی مدرسه عالی شهید مطهری (دانشگاه شهید مطهری واحد تهران) از دیدگاه دانشجویان. فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی. دوره ۲، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۵، ۳۵-۲۵.
- بختیاری، ابوالفضل؛ احمدی، جمشید (۱۳۹۸)، تربیت معلم مطالعه موردی در چهارده کشور. تهران: انتشارات دانشگاه فرهنگیان.
- بهروزی، محمد (۱۳۹۵)، بررسی فعالیت نهادهای فرهنگی دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه دانشجو معلمان (مطالعه موردی: مرکز آموزش عالی شهید مطهری فارس). نشریه پویا در آموزش علوم انسانی: تابستان ۱۳۹۵، دوره اول - شماره ۳، ۳۱ تا ۴۹.
- حاجی‌زاده اناری، حسن (۱۴۰۱)، مدل مفهومی دانشگاه فرهنگیان بر اساس سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش. فصلنامه مطالعات سیاست‌گذاری تربیت معلم، دوره ۵، شماره ۳، پائیز ۱۴۰۱.
- حجازی، اسد (۱۴۰۰)، آسیب‌شناسی فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در دوران کرونا و پسا کرونا؛ فرصت‌ها و تهدیدها، مطالعه موردی. دو فصلنامه علمی - ترویجی راهبردهای نوین تربیت معلمان، سال هفتم، شماره ۱۲.
- حسینی، سید بتول؛ صادقی، علیرضا؛ خسروی بابادی، علی‌اکبر؛ دوایی، مهدی (۱۴۰۲)، سنتز پژوهی مؤلفه‌های برنامه درسی فوق‌برنامه. انجمن جامعه‌شناسی آموزش‌وپرورش ایران، دوره ۹، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۲، ۳۲-۲۳.
- حسینی لرگانی، سید مریم؛ یادگارزاده، غلامرضا (۱۳۹۹)، مروری بر مدل‌های گوناگون طراحی و تدوین برنامه درسی دانشگاهی در آموزش عالی: ارائه مدل پیشنهادی برای آموزش عالی ایران. دو فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، سال ۱۱، شماره ۲۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۹، ۸۸ - ۴۹.
- خادم لو، فاطمه (۱۳۹۶)، نظریه‌های فرهنگی. تهران. انتشارات ساکو.
- خدیوی، اسدالله؛ سید کلان، سید محمد؛ حسن‌پور، توفیق؛ احمدی، حسن؛ تره باری، حافظ (۱۳۹۷)، بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش و تدریس در دانشگاه فرهنگیان (مطالعه موردی پردیس‌های استان اردبیل). نشریه علمی-پژوهشی آموزش و ارزشیابی، سال یازدهم - شماره ۴۲ - تابستان ۱۳۹۷، ۱۸۵-۱۶۱.

- Bodine R. Romijn , Pauline L. Slot, Paul P.M. Leseman (2021), Interculturality and Teacher Education. A Study from Pre-service Teachers' Perspective, Teaching and Teacher Education, , Vol. 98.
- Hinojosa Pareja, E., & López López, M (2018), Interculturality and Teacher Education. A Study from Preservice Teachers' Perspective. Australian Journal of Teacher Education, Vo 43(3), pp.74-92.
- İleritürk , Duygu (2023), Evaluation of extracurricular activities in education according to pre-school teacher candidates' views, Social Sciences & Humanities, Open 8 (2023) 100524.
- Gorbunova, Natalia V. Kalimullin , Aydar M(2017) ,Simulation of the Process of Training the Future Primary School Teachers for Organizing Extracurricular Activities, Elementary Education Online, 2017; 16(4):1860-1872.
- دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۴)، دست‌نامه‌ی راهنمای اعضای هیئت‌علمی دانشگاه فرهنگیان (گزیده قوانین، مقررات، آئین‌نامه‌ها و مصوبات). تهران: انتشارات دانشگاه فرهنگیان.
- روزبهانی، محمدرضا (۱۴۰۱)، از تربیت معلم تا دانشگاه فرهنگیان. تهران: انتشارات دانشگاه فرهنگیان.
- صادقی، علیرضا؛ حسینی، سیده بتول؛ خسروی بابادی، علی‌اکبر؛ دوابی، مهدی (۱۴۰۱)، مروری بر مقالات برنامه درسی فوق‌برنامه در دانشگاه فرهنگیان، مجله پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش‌وپرورش، سال پنجم، شماره ۵۲، مهر ۱۴۰۱، ۱۶۴ - ۱۷۸.
- کریمیان، حسین؛ صفایی‌اصل، محسن (۱۴۰۰)، ارزیابی میزان اثربخشی برنامه‌های فرهنگی- تربیتی دانشگاه فرهنگیان. پژوهش در تربیت‌معلم، ۸(۴)، ۶۱-۸۴.
- گویا، زهرا؛ غلام‌آزاد، سهیلا (۱۳۹۸)، دانشگاه فرهنگیان: صدسال تربیت رسمی معلم در ایران، آری! تداوم دارالمعلمین مرکزی، خیر!، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۱۳۸.
- محمدی، محمود (۱۳۹۹)، مدل‌های تاریخی تربیت معلم دوره ابتدایی در ایران. فصلنامه پژوهش در تربیت معلم، دوره ۳، شماره ۲، زمستان ۱۳۹۹، ۸۷-۱۱۲.
- محمدی، محمود (۱۴۰۲)، مدل‌های تاریخی تربیت معلم دوره ابتدایی در ایران (از دارالمعلمین تا دانشگاه فرهنگیان). تهران: انتشارات دانشگاه فرهنگیان.
- وبگاه ویکی‌فقه. <https://fa.wikifeqh.ir>
- وجدانی، فاطمه (۱۴۰۰)، اخلاق حرفه‌ای در تربیت. قم، انتشارات سبحان.
- یوسفی‌فر، شهرام؛ محمدی، امین (۱۴۰۲)، اسناد تاریخی تربیت‌معلم در ایران (جلد اول، اسناد تاریخی دارالمعلمین). تهران، انتشارات دانشگاه فرهنگیان.